

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

طراحی شهری

خیابان و میدان

نگارنده: کلیف موتین

مترجم: دکتر حسنعلی پورمند
عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس

۱۳۹۵

سرشناسه: موتین، کلیف Moughtin, Cliff
عنوان و نام پدیدآور: طراحی شهری خیابان و میدان / نگارنده کلیف موتین؛ مترجم حسنعلی پورمند.
مشخصات نشر: تهران: دانشگاه تربیت مدرس، مرکز نشر آثار علمی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ی، ۳۹۰ص: :مصور.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۹-۳۱-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Urban design: street and square, 2003.
یادداشت: کتابنامه.

موضوع: خیابانها -- طرح و ساختمان

موضوع: Streets -- Design and construction

موضوع: میدانها -- طرح و نقشه

موضوع: Plazas -- Design and plans

موضوع: شهرسازی

موضوع: City planning

شناسه افزوده: پورمند، حسنعلی، مترجم

شناسه افزوده: دانشگاه تربیت مدرس. مرکز نشر آثار علمی

شناسه افزوده: Tarbiat Modares University. TMU Press

رده بندی کنگره: ۲۱۳۹۵م/خ/۹۰۵۳/AN

رده بندی دیویی: ۷۱۱/۴۱

شماره کتابشناسی ملی: ۲۸۴۶۱۸۴

طراحی شهری (خیابان و میدان)

نگارنده: کلیف موتین

مترجم: دکتر حسنعلی پورمند

طراح جلد: دکتر سید نجم الدین امیرشاه کرمی

ویراستار ادبی: الهام رضا نژاد

شماره انتشار: ۲۰۴

شماره پیاپی: ۲۳۸

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۵۸۹-۳۱-۱ ISBN : 978-600-7589-31-1

ناشر: مرکز نشر آثار علمی دانشگاه تربیت مدرس

نوبت چاپ: اول

کارشناس اجرایی: لیلا نجفی زمان

صفحه آرایی: حسین شجاعی قادی کلایی و سمیه زهانی

ناظر چاپ: مصطفی جانجانی

لیتوگرافی: ایران گرافیک

چاپ و صحافی: قشقایی

مرکز پخش: تقاطع بزرگراه‌های آل احمد و دکتر چمران،

دانشگاه تربیت مدرس، مرکز نشر آثار علمی، صندوق پستی: ۳۱۸-۱۴۱۱۵

تلفن: ۸۲۸۸۲۰۹۶ دورنگار: ۸۲۸۸۲۰۳۲

بها: ۳۲۰۰۰۰ ریال

صحت مطالب کتاب برعهده نگارنده و صحت ترجمه برعهده مترجم است.

فهرست مطالب

سخن مترجم	ج
پیش‌گفتار چاپ اول	هـ
پیش‌گفتار چاپ دوم	ز
پیش‌گفتار چاپ سوم	ط
مقدمه	۰۰۱
فصل ۱	طراحی شهری و مردم ۰۱۷
فصل ۲	مفاهیم اساسی طراحی ۰۳۷
فصل ۳	شهرها و بناها ۰۸۵
فصل ۴	میدان ۱۱۳
فصل ۵	خیابان ۱۶۷
فصل ۶	ساحل دریا، رودخانه و کانال ۲۲۵
فصل ۷	شکل شهر پایدار ۲۴۷
فصل ۸	تحلیل بصری ۲۷۱
فصل ۹	مطالعات موردی در طراحی شهری ۲۹۹
فصل ۱۰	سخن آخر ۳۵۱
مراجع	۳۵۷
منابع شکل‌ها	۳۷۱
واژه‌نامه فارسی به انگلیسی	۳۷۵
واژه‌نامه انگلیسی به فارسی	۳۷۹
نمایه	۳۸۳

سخن مترجم

این بی‌توجهی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و علاقمند است به معماران، شهرسازان و تصمیم‌گیران شهری یادآوری نماید که زندگی دلپذیر در شهر، نیازمند اهمیت دادن به این دو عنصر می‌باشد.

توجه مؤلف محترم به این دو مقوله باعث می‌شود که این کتاب در سال ۲۰۰۳ تجدید چاپ و این بار سه فصل دیگر و یک نتیجه‌گیری کوتاه به آن افزوده شود. افزایش حجم کتاب نشان می‌دهد که مؤلف، موضوعات مورد نظر خود را جدی گرفته و ادامه داده است. ترجمه کتاب بر اساس چاپ سوم انجام یافته است.

گمان مترجم بر این است که کتاب طراحی شهری، خیابان و میدان، نیاز جامعه معماران و شهرسازان و تصمیم‌گیران شهری ایران می‌باشد. کمبود چنین کتاب‌هایی در جامعه مهندسی معماری و شهرسازی کشور از جمله دغدغه‌های متخصصان در حوزه برنامه‌ریزی و طراحی شهری بوده است. اینک این کتاب، در دسترس

کتاب طراحی شهری، خیابان و میدان، با روش هوشمندانه‌ای که انتخاب کرده است، این قابلیت را داشت که ترجمه و تقدیم دانش‌پژوهان فارسی زبان شود. حاصل سی سال معلمی در حوزه شهرسازی، تبدیل به سه کتاب با عنوان‌های زیر می‌گردد:

- طراحی شهری، خیابان و میدان؛

- طراحی شهر، تزئینات؛

- طراحی شهری، روش‌شناسی.

کتاب طراحی شهر، خیابان و میدان، در سال ۱۹۹۲ منتشر و در سال‌های ۱۹۹۴ و ۱۹۹۹ به چاپ‌های بعدی رسید. استقبال از کتاب، نشان داد که مسئله انتخاب شده، نیاز زمانه در حوزه شهرسازی بوده است. کتاب از دو عنصر فراموش شده یا مورد بی‌مهری قرار گرفته در شهرهای معاصر؛ خیابان و میدان نام می‌برد. دو عنصر مهمی که در گذشته‌های نه‌چندان دور، بسیار مورد توجه معماران و شهرسازان بوده و از ویژگی‌های مهم یک شهر با ارزش شمرده می‌شدند. مؤلف

از سرکار خانم نجفی؛ از همکاران حوزه نشر دانشگاه تربیت مدرس، تشکر نماید. آقای حسین شجاعی قادیکلای برای گرافیک و صفحه‌آرایی زحمت فراوانی را متقبل شدند، سپاس از محبت ایشان.

بدون شک، ترجمه کتاب، خالی از اشکال نمی‌باشد. محبت خوانندگان در بیان کاستی‌ها، مترجم را در جلوگیری از لغزش‌های احتمالی علمی در آینده مطلع خواهد کرد.

دانشجویان و استادانی است که وقت و اندیشه خویش را برای شهری شاداب و زنده پیشکش جامعه خویش کرده‌اند.

مترجم بر خود لازم می‌داند از آقای مهندس ابوالقاسم هاشمی؛ دوست و همراه علمی، از آقای دکتر امیر سعید محمودی؛ برای ایجاد فرصت و فراغتی برای بازخوانی بخشی از ترجمه، از آقای دکتر جواد نیستانی؛ به‌خاطر محبت و لطف ایشان،

پیش‌گفتار چاپ اول

کسی که یکی از بزرگان معماری این قرن است، نیست؛ چیزی نمی‌تواند شهرت او را تخریب کند. اما به هر حال، لو کوربوزیه، معمار و برنامه‌ریز شهری و مریدان و مقلدان او هرچند کمتر، مسئول تخریب بخش زیادی از محیط زیست در شهرهای اروپایی هستند و «ویرانی» می‌تواند واژه بسیار مناسبی برای آن توسعه‌ها باشد.

سال‌های اولیه کار حرفه‌ای من در کشورهای در حال توسعه، مانند سنگاپور، غنا، نیجریه و سودان طی شد. در آن سال‌ها زندگی و کار با مردمی که در زندگی شیوه‌های مختلفی، در زمینه یا شکل بنا و نوع فرهنگ داشتند، بینش باارزشی به من داد. تحت تأثیر مک، دوباره کتاب‌های انسان‌شناسی اجتماعی را خواندم و مطالعه سکونتگاه‌های سنتی و معماری را آغاز کردم. قدم زدن در شهر چینی سنگاپور و کشف شهرهای شگفت‌آور گلی نیجریه (Hausa) همراه مطالعات انسان‌شناسی، مرا به بی‌رمقی طراحی شهری معاصر بیشتر متقاعد کرد.

در درس تاریخ برنامه‌ریزی پروفیسور مک کان^۱، در بخش طراحی شهری دانشگاه لیورپول^۲، در نیمه دهه ۱۹۵۰، به طراحی شهری علاقه‌مند شدم. در آن درس‌ها مک با صراحت اعلام می‌کرد که از پیروان کامیلو سیته^۳، معمار ونیزی است که کار اصلی او از دهه آخر قرن نوزدهم شروع می‌شود. پس از پنج سال آموزش معماری در جایی که بر بعد شاعرانه معماری مدرن بیشتر تأکید می‌شد، شور تازه‌ای به وجود آمد تا در جایگاه یک دانش‌پژوه، کارهای سیته، کسی که شکل شهر را تحلیل کرد تا از عصاره آن اصول طراحی شهری را بیرون بکشد، دوباره مطالعه شود. پس از نوشته‌های سیته، لو کوربوزیه^۴ و کسانی که مانند او می‌اندیشیدند بیانیه‌های جنجالی صادر کردند. این به معنای بدنام کردن کارهای لو کوربوزیه،

1. Mac Caughan

2. Liverpool

3. Camillo Sitte

4. Le Corbusier

در آخرین بازدیدم از دانشگاه‌های کشورهای در حال توسعه نیاز به این کتاب را احساس کردم. هنگام دو ماه بازدید از دانشگاه نایروبی^۳، جایی که در آن طراحی شهری تدریس می‌کردم، به این نتیجه رسیدم که درس‌ها و سمینارها را در قالب کتابی مفید منتشر کنم. هشت سال بعد این کار کامل شد. جلد دوم این کتاب به نام طراحی شهری، تزئینات در حال آماده شدن است که گامی فراتر از این کتاب می‌نهد.

از اواسط دهه ۱۹۶۰ در دانشگاه لیورپول، سپس در دانشگاه ملکه در بلفاست^۱ و سرانجام در دانشگاه ناتینگهام^۲ با مک از نزدیک همکاری می‌کردم. در مدت بیست و پنج سال من و مک، همراه دانشجویان اروپایی، به منظور کشف میراث طراحی شهری، سفرهای زیادی کردیم. این کتاب مقدمه‌ای است بر مشترکات میراث طراحی شهری اروپایی و به خواننده توصیه می‌شود از مکان‌هایی که در این کتاب به آن‌ها پرداخته شده است، بازدید کند. زیرا عکس‌ها، نقشه‌ها و نوشته‌ها نمی‌توانند برای درک فضای شهرها به اندازه کافی هیجان‌انگیز باشند. این کتاب دانش خواننده را افزایش و راهی برای ستایش از خیابان‌ها و میدان‌های شهرهای اروپایی خواهد بود.

---

3. Nairobi

---

1. Belfast

2. Nottingham

پیش‌گفتار چاپ دوم

دهه آینده به مهم‌ترین دغدغه طراحان شهری تبدیل خواهد شد." در ادامه مقدمه پیشنهاد شد که با این وجود، طراحان شهری ممکن است متأسفانه، درگیر توسعه‌هایی با مقیاس کوچک‌تر در خیابان و میدان شوند. پیش‌گفتار چاپ دوم بر این تعریف از فعالیت طراحی شهری مجدداً تأکید می‌کند.

در هر حال، طراحی شهری، موضوعی با دامنه وسیع است که این کتاب تنها به بخش کوچکی از آن می‌پردازد: این کتاب قصد آن ندارد که یک کتاب راهنمای عملی خوب در طراحی شهری باشد، همچنان که دور نمای آن نیز چنین نیست. هدف کتاب بسیار متواضعانه‌تر از این است: این کتاب بر آن است تا با بررسی تجارب گذشته در باید آیا استنباط از این اصول عمومی می‌تواند در آینده به‌عنوان مبنایی برای نظریه طراحی شهری باشد. تا آن زمان محتوای این کتاب به‌عنوان بخشی از بحث‌های پیش‌رو در باره طبیعت این جذاب‌ترین شکل هنری در دسترس خواهد بود.

از زمان چاپ اول این کتاب، در این کشور،

این پیش‌گفتاری بر چاپ دوم کتاب طراحی شهری، خیابان و میدان است که فصل جدیدی با عنوان "ساحل دریا، رودخانه و کانال"، به آن اضافه شده است. مطالعه موردی دیگری از بازسازی کناره رودخانه در آخرین فصل کتاب به‌منظور نمایش نقش آب در طراحی شهری آورده شده است. این فصل و مطالعه موردی آن به مسئله‌ی فضاها‌ی عمومی که در نزدیکی آب‌راه‌ها قرار دارند، می‌پردازد.

طراحی شهری، گرچه ارتباط تنگاتنگی با معماری و برنامه‌ریزی دارد، موضوعی کاملاً یگانه می‌باشد، توجه اصلی طراحی شهری، طراحی و ساختاردهی به فضای عمومی در شهرها، شهرک‌ها و همچنین سکونت‌گاه‌های کوچک‌تری است که دربردارنده‌ی مناطق شهری هستند. در مقدمه کتاب "طراحی شهری: خیابان و میدان"، تأکید شد که جزء اصلی طراحی شهری، بخش محله در شهر است: "این بحث می‌تواند مطرح شده باشد، و یا مطرح شود که محله‌های شهری با وسعت ۱/۵ کیلومتر در

سلطنتی برنامه‌ریزی شهری^۴، مؤسسه معماری منظر^۵، مؤسسه سلطنتی مهندسان نقشه‌بردار^۶، مؤسسه مهندسان راه و ساختمان^۷ همراه با اتحادیه شهری^۸ شد. شکل‌گیری چنین گروهی زمینه ایجاد رسانه‌ای برای پیشرفت و به رسمیت شناختن این موضوع شده است. با وجود این که پیشرفت‌های زیادی در این کشور شده است اما هنوز نتوانسته‌اند خود را به استانداردهای طراحی شهری نزدیک کنند. البته موارد استثناء چشمگیری هست که در مجله طراحی شهری، فصل‌نامه گروه طراحی شهری، گردآوری و مستند شده‌اند

4. The Royal Town Planning Institute

5. The Landscape Institute

6. The Royal Institution of Chartered Surveyors

7. The Institution of Civil Engineers

8. The Civic Trust

شاهد رشد توسعه‌های فوق‌العاده در طراحی شهری بوده‌ایم. دولت راهنمای راهبردهای طراحی و مستندات دیگری تنظیم کرده و یا در حال آماده‌سازی آنها است که طراحی شهری را به جایگاه و موقعیت مرکزی در فرایند برنامه‌ریزی و بازسازی تبدیل کرده است. همچنین طراحی شهری با گزارش راجرز و کتاب او با عنوان یگان مستقل شهری^۱ مورد تأیید قرار گرفته است. اتحاد میان گروه‌های حرفه‌ای مشتاق در طراحی شهری منجر به تشکیل گروه‌های طراحی شهری^۲، مؤسسه سلطنتی معماران انگلستان^۳، مؤسسه

1. Urban Task Force

2. Urban Design Group

3. The Royal Institute of British Architects

پیش‌گفتار چاپ سوم

شد و دانشگاه کمبریج آن را منتشر کرد. نگاه خوشبینانه، تا حد زیادی حق به جانب، نسبت به موقعیت محیط زیست جهانی که در این کتاب ارایه شده است، از طرف بسیاری از دانشمندان این رشته مورد اعتراض قرار گرفت. با این وجود، این کتاب تفکر برانگیز و اظهارات آن مبنی بر این‌که شرایط کره‌ی زمین برای آسایش و رفاه انسان در حال بهبود است، باعث تشویق طرفداران "آزادی محیطی برای همگان"^۴ و به ویژه افرادی که در جبهه راست سیاست آمریکا قرار دارند، شد. خوشبختانه، در انگلستان و همچنین در اروپا، توسعه پایدار هنوز هدف برنامه‌ریزی شهری به نظر می‌رسد. در پاسخ او به بسیاری از انتقادهای برگ سبز، لرد فالکنر قول داد تا در دستور کار آتی برنامه‌ریزی، اهمیت بیشتری به پایداری به‌عنوان هدف توسعه بدهد. این کتاب، و کتاب‌های دیگری از این نوع، بر آن است تا از "اصل پیشگیری" به‌عنوان یک راهنمای

6. Environmental Free for All

از زمان چاپ اول کتاب در سال ۱۹۹۲ پیشرفت‌های قابل توجهی در زمینه‌ی شناخت و اجرای طراحی شهری صورت گرفته است. این پیشرفت‌ها تا زمان چاپ دوم کتاب در سال ۱۹۹۹ ادامه داشته است. تعدادی از ایده‌های موجود در گزارش لرد راجرز^۱ و یگان مستقل شهری، به‌سوی یک رنسانس شهری^۲، منتشر شده در سال ۱۹۹۹، مورد توجه دولت قرار گرفت و تا حدودی مسؤلیت‌آور برای گروه برنامه‌ریزی برگ سبز^۳ اخیر بوده است. ایده‌های برگ سبز، در صورتی که اجرایی شوند، می‌تواند به یک سیستم نظام برنامه‌ریزی نوین تبدیل شود که طراحی شهری در آن از جایگاه و موقعیتی مرکزی برخوردار گردد. در سال ۲۰۰۱، کتاب لومبرگ^۴ "محیط‌زیست‌گرای مشکوک"^۵ به انگلیسی ترجمه

1. The Report of Lord Rogers

2. Urban Task Force, Towards an Urban Renaissance

3. Planning Green Paper

4. Lomberg

5. The Skeptical Environmentalist

طراحی محیط زیست؛ دفاع نمایند. تا زمانی که کمیته علمی تصمیم دیگری اتخاذ کند، پیشنهاد راهبردهای توسعه منطقی و معقول به نظر می‌رسند؛ راهبردهایی که تا حد ممکن از فشارهای محتمل بر یک محیط زیست جهانی آسیب‌پذیر و شکننده می‌کاهند.

انواع توسعه و وظایف برنامه‌ریزی که شامل مهارت‌های طراحی شهری می‌شود، در دهه گذشته افزایش یافته است. مثلاً، آنها هم اکنون مشغول بازسازی شهری در قطعات بزرگ حومه‌ها شده‌اند. اگر ایده‌های ارایه شده برنامه‌ریزی توسط برگ سبز اجرایی شوند، انتظار این است که تا حدی کیفیت طراحان شهری افزایش یابد؛ همچنین آنها مشغول وظایف بسیار متنوع خود، در نظم‌دادن به امور یک استان می‌شوند. طراحی شهری تا حدی، به سادگی به عنوان کاری که باید توسط طراحان شهری هدایت شود، انجام می‌گیرد. در هر حال، در خلال این سری از کتاب‌های طراحی شهری، اصل موضوع باید برنامه‌ریزی و طراحی بخش‌ها، محله‌ها یا همسایگی‌های شهری باشد. بنابراین طبیعت طراحی شهری در جای جای این کتاب مورد بحث قرار می‌گیرد. در این جا، دوست دارم تأکید نمایم که توجه اصلی طراحی شهری خلق بخش‌های با کیفیت پایدار محیط زیست

می‌باشد. این کتاب فقط به بخشی از این موضوع می‌پردازد؛ درونمایه آن طراحی خیابان و میدان است که طراحی اجزاء اصلی حوزه شهری است. چهار بخش اصلی به این چاپ افزوده شده است. یک بخش که به بررسی خلاصه نظریه‌های توسعه پایدار به منظور ورود به محتوای کتاب در مسیر اندیشه جاری زمانه؛ به‌طور مشخص رابطه بین نظریه‌های طراحی خیابان و میدان و توجه به تغییرات احتمالی در سیستم‌های حمل‌ونقل شهری می‌پردازد. بخش دیگر، تحت عنوان تحلیل بصری، به معرفی اهمیت عملی محتوای نظری کتاب، و روشن کردن این مطلب که چگونه شیوه‌های تحلیل بصری می‌توانند در ارتقاء درک شکل، عملکرد و معنای خیابان‌ها و میدان‌ها که حوزه شهری را تزئین می‌کنند، مورد استفاده قرار گیرد. مطالعه موردی جدیدی در باره باززنده‌سازی ساحل دریا در بارسلونا به فصل نه اضافه شده است. این مطالعه به پیشرفت یک قطعه مهم طراحی شهری پرداخته و بر اهمیت کناره آب و ارتباط آن با شبکه شهری خیابان‌ها و میدان‌ها تأکید می‌کند. در نهایت، یک بخش نتیجه‌گیری کوتاه آورده شده است، که ضمن این که همه درونمایه‌های اصلی کتاب را در بر می‌گیرد، این پرسش را مطرح می‌کند که چرا تعداد کمی از خیابان‌ها و میدان‌های بزرگ در قرن بیستم توسعه یافته‌اند؟

مقدمه

آن میدان، خیابان و ساختمان‌هایی است که چهره عمومی شهرهای ما را می‌سازد. معنا و نقشی که این واحدها در طراحی شهری دارند، طرز قرارگیری و جانمایی آن‌ها، طراحی و جزئیات مربوط به آن‌ها موضوع فصول آینده این کتاب خواهد بود. به رغم آنکه از طراحی شهری اغلب غفلت می‌شود، بخش مهمی از برنامه‌ریزی و موضوعی است که در آموزش معماری همواره در حال تحول است. طراحی شهری حد فاصلی است بین رشته‌های معماری و برنامه‌ریزی، اما در اصول با هر دوی آن‌ها به طور کامل فاصله دارد.

درباره برنامه‌ریزی تقریباً بیش از تعداد برنامه ریزان تعریف وجود دارد. به معنایی وسیع‌تر، برنامه‌ریزی می‌تواند فرایند توزیع منابع تعریف شود (۳). در واقع، بعضی برنامه‌ریزان خود را در نقش کسانی می‌بینند که انتخاب شده‌اند تا توزیع‌کننده منابع برای افرادی باشند که از ثروت کمتری برخوردارند (۴). این تعاریف برنامه‌ریزی را به حوزه سیاست می‌کشاند. سیاست است که

موضوع این کتاب طراحی شهری یا برنامه‌ریزی شهری بر اساس اصول هنری است که کامیلو سیتته در سال ۱۸۸۹ م مطرح کرد (۱). در آغاز هدف بر این بود که از روش نظریه‌پردازی به نام سیاستین سرلیو^۱، در پنج کتاب معماری تبعیت شود. او می‌نویسد:

در آغاز این کتاب، من نیز همانند کم‌دین‌ها - کسانی که در شروع نمایش کم‌دی در چند کلمه قصد خود را از نمایش و آنچه می‌خواهند بگویند با تماشاگران در میان می‌گذارند - قصد دارم ابتدا حالت ساختمان‌ها، شیوه‌های توسکان^۲، دوریک^۳، یونیک^۴، کورینتیان^۵ و کمپوزیت^۶ به‌خوبی فهمیده شود، زیرا خوانندگان ابتدا باید تصویری از آنچه می‌خواهم بگویم در ذهن داشته باشند (۲).

در مقوله طراحی شهری، مهم‌ترین نقش‌ها از

-
1. Sebastiano Serlio
  2. Thuscan
  3. Dorica
  4. Ionica
  5. Corinthia
  6. Composita

تصمیم می‌گیرد چه کسی در چه جایی و در چه زمانی چه می‌تواند به دست آورد. بیشتر تعاریف فنی دیگر برنامه‌ریزی به سازماندهی، کاربری زمین، حمل و نقل، و شبکه زیرساخت‌ها محدود می‌شود که هم برای کارایی عملکردها و ایجاد فضایی دلپذیر و هم برای محیط زیست مطلوب‌اند. این تعریف مختصر از برنامه‌ریزی به هیچ‌وجه از بحث سیاست‌ها برای زمین، که خود آن به منزله منبع و توسعه‌های مربوط به آن برای بخش‌های دیگر سودآور و متحمل هزینه است، خارج نیست. بنابراین آنها روی توزیع و تخصیص منابع تمرکز می‌کنند که این امر نیز جزو فعالیت‌های حکومت است. دوره‌های برنامه‌ریزی معمولاً طولانی (حدود بیست سال) است و منطقه‌ای روستایی یا شهری را پوشش می‌دهد. از سوی دیگر برنامه‌های اجرایی مستلزم اعلام آن است که برنامه‌ریزان، حدوداً به مدت حدود پنج تا ده سال اعلام حق تقدم کنند که بخش کوچکی از شهر یا قسمت‌هایی از آن را شامل می‌شود.

توجه معماری به طراحی و احداث ساختمان‌های شخصی معطوف است. معمولاً معمار برای کارفرماهای مشخصی طراحی می‌کند. طراحی‌ها برای مجموعه‌های خاصی تهیه می‌شود. زمان اجرای پروژه‌ها، در بیشتر موارد، یک تا پنج سال زمان می‌برد. در هر حال، معمار با طراحی و ساخت یک بیمارستان یا مجموعه‌ای بزرگ با چند هکتار زمین درگیر می‌شود، که ممکن است ده سال

یا بیشتر زمان ببرد. برای اجرای موفق یک پروژه، دانش و تخصص برنامه‌ریز باید از مهارت‌های حرفه‌ای معمار بیشتر باشد. ولی در عمل بین حوزه معماری و برنامه‌ریزی فرق خاصی وجود ندارد و تا هنگامی که مرز بین این عرصه‌ها مشخص نشود، تعریف روشنی نیز نمی‌توان برای آن ارائه کرد. طراحی شهری پیونددهنده معماری و برنامه‌ریزی است؛ از آنجا که برای فعالیت‌های اجرایی، فرد باید در هر دو رشته مهارت داشته باشد، در عمل به استفاده از تجربه و دانش اصولی هر دو حوزه نیاز دارد. موضوع طراحی شهری جانمایی تعداد زیادی ساختمان است که یک مجموعه واحد را تشکیل می‌دهند. طراحی‌ها ممکن است بیش از یک قطعه زمین را پوشش دهد و بدین ترتیب تعدادی از صاحبان املاک، بهره‌برداران و اداره‌های دولتی را درگیر این مسئله کنند. مادامی که بیش از یک مالک درگیر یک ساختمان می‌شود، زمان ساخت آن نیز طولانی‌تر می‌شود. معمولاً یک طراحی برای شهری زیبا بین پنج تا بیست سال زمان می‌برد، اگرچه میدانی مانند میدان آنونسیا^۱ در فلورانس^۲ قرن‌ها زمان برد تا پایان یافت. از منظر این کتاب، طراحی شهری مطالعه طراحی در حوزه فضاها و عمومی است یعنی نقطه مقابل املاک خصوصی. حوزه عمومی شهری شامل خیابان‌ها، بزرگ‌راه‌ها (بلوارها)، میدان‌ها، پارک‌های عمومی و نمای ساختمان‌هایی

1. Annunziata

2. Florence

شهری، به منزله مسائل و مشکلات طراحی واحد، که گروهی سازنده یا تیمی واحد آن را انجام می‌دهد، اشراف داشت. درباره مشارکت در توسعه شهری، در حوزه بازسازی درون‌شهری، قسمت مهمی از شهر را، همانند جزیره سگ‌ها در لندن، گروهی از اداره‌ها و مشاوران، مدیریت کردند و ساختند. به طور مسلم می‌توان گفت که مشخص کردن حدود محله‌های شهری تا ۱/۵ کیلومتر (یک مایل) مشغله مهم طراحان شهری در دهه‌های آینده خواهد بود.

برای طراحی در قلمرو شهری اراضی با مقیاسی کوچک‌تر وجود دارد؛ مانند فضایی در اطراف لندن به نام سنت پل^۲ که متأسفانه به سود گروه‌های سودجو طراحی شده است. در حقیقت، توجه به طراحی در مقیاس کوچک توسعه در فضاهایی با بافت سنتی، بیشتر مورد توجه حوزه طراحی شهری است.

در دهه گذشته توسعه‌های قابل توجه نظری و عملی طراحی شهری انجام شده است. انواع توسعه و برنامه‌ریزی در این کشور باعث افزایش وظایف مهارت‌های حرفه‌ای شده است - مثلاً، هم اکنون طراحی شهری درگیر بازسازی سطوح بزرگ فرامنطقه‌ای است. ایده‌های نهضت برنامه‌ریزی سبز، توسط اداره قبلی حمل و نقل محصول سال ۲۰۰۲ می‌باشند. حکومت محلی و مناطق با حمایت حکومت سلطنتی، به سمت

است که آن‌ها را از بقیه جدا می‌کند. واضح است که طراحی قلمروهای خصوصی، هم نوعی مطالعه و هم فعالیت حرفه‌ای و عملکردی مناسب برای یک معمار است. برنامه‌ریز و طراح شهری، درگیر قلمروهای خصوصی املاک شخصی در جایی است که بر محدوده‌های عمومی تأثیر می‌گذارد؛ برای مثال توسعه بیش از حد فضاها ممکن است بر جاده‌ها و خدمات تأثیر زیادی بگذارد و یا ممکن است باعث تخریب محیط زیست شود. تقسیمات داخلی ساختمان برای طراح و مالک مشکل ایجاد می‌کند. این نوع برنامه‌ریزی‌ها، که از درون شکل می‌گیرند، ممکن است به قوانینی مانند اصول بهداشتی و ضوابط ایمنی و سلامتی نیاز داشته باشند. اما این‌ها نه تنها برای برنامه ریز مشکلی ایجاد نمی‌کند، بلکه به طور کلی در پروژه‌های طراحی شهری هنجارهایی معمولی‌اند. متأسفانه، ارتباط بین فضای داخلی و خارجی، همان‌طور که در نقشه نولی^۱ رسم شده است، قسمتی از طرحی است که در نظر گرفتن آن در ساختن و بازسازی شهر مهم است.

بعضی از نویسندگان پیشنهاد کرده‌اند که محله‌های شهری مهم‌ترین جزء طراحی شهری هستند (۵). همانا از جنگ دوم جهانی، مقیاس توسعه به طور مشخص، اول در بخش‌های دولتی و بعد در بخش خصوصی افزایش پیدا کرده است. امروز این امکان وجود دارد که به تمام محله‌های

2. Paul's

1. Nolli

این گونه تبلیغ نمی شود. طرح های شهر سنتی، حفاظت کمربند سبز، ایجاد پارک های ملی و حرکت به سوی مشارکت مردمی در برنامه ریزی شهری جزو عناوین مهم نیست. موفقیت محیط زیست جزو اخبار نیست، ولی مصیبت های طراحی و برنامه ریزی، بلافاصله و مکرر در تلویزیون با مستندات کامل گزارش می شود. این نگاه منفی در مقام طراحی حرفه ای شهری را پرنس چارلز به خوبی بیان کرده است. توجه مختصر و مفید او درباره «دمل هیولاگونه» یا «عفریت شیشه ای» مرتب در سخنرانی های انجمن معماران سلطنتی^۱ یا در برنامه های تلویزیونی در سرخط عناوین در معرض دید مردم است (۷). این اظهارات به گفته مردم عادی و عامی بسیار نزدیک است. یک قرن قبل سیتته، معمار ونیزی، در شرایط مشابهی، از برنامه ریزی شهری اظهار ناخشنودی کرد. سیتته در مقدمه چاپ اول کتاب خود، پس از یادداشت پذیرش کارهای انجام یافته با توجه به دیدگاه فنی برنامه ریزی شهری نوشت:

خلاف آنچه شایع است، این شکست هنری است که به نام برنامه ریزی شهری مدرن در حال تولد است؛ تا جایی که حتی استهزا و تحقیر نیز می شود. این کاملاً توجیه پذیر است. واقعیت این است که از لحاظ تکنیکی مسئله حل شده است در حالی که از نظر هنری هیچ تعریفی برای آن نداریم. شعبده بازی مدرن و بناهای یادمانی گاهی اوقات روبه روی میدان های عمومی (که استادانه طراحی شده اند) قرار گرفته و بیشتر

یک سیستم نوآورانه هدایت شده، تا طراحی شهری به جایگاه مرکزی خود ارتقاء یابد. اگر این ایده ها اجرایی شوند، حجم کار طراح شهری نیز افزایش می یابد: آنها درگیر مسؤلیت های متنوع و وسیعی می شوند که قبلاً تصور می شد مربوط به مناطق دیگر است. در هر حال با شرایط پیچیده طبیعت، بیشترین توسعه شهری نیازمند مهارت هایی همچون، برنامه ریز، معمار، طراح شهری، معمار منظر و برنامه ریز ترافیکی است (۶). انجام موفق این مسؤلیت های پیچیده نیازمند این است که طراح شهری نشان دهد که توانایی و مهارت کار با حرفه های دیگر می باشد.

از همه سو به سازندگان شهر، معماران، برنامه ریزان شهری و مهندسان حمل و نقل هجوم می آورند. بین طراحی حرفه ای و گروه متقاضی، آنهایی که در یک شهر زندگی می کنند یا از آن استفاده می کنند، شکافی وجود دارد که با نقدهای مطبوعاتی و برنامه های تلویزیونی، بدون هیچ احساس همدردی با مسئله اصلی، مرتب به آن دامن زده می شود. تخریب مراکز اجتماعی و فضاهای دلپذیر و نشاط آور، خانه های ردیفی قرن نوزدهمی، فرسودگی بافت قدیم، آشفستگی بناهای یادمانی در شهرهای جدید، و ساختمان های بلندمرتبه، همه در فهرست اغتشاش فکری قرار دارند که برنامه ریزان آن را به وجود آورده اند. کلامی به کار می رود تا تعداد بی شماری از کسانی را که در مراحل توسعه قرار دارند پوشش دهد. موفقیت های آبادگران حرفه ای هیچگاه

امکان وجود دارد که بعضی از کیفیت‌های آن‌ها را در آینده، البته نه با تصویرسازی مستقیم، بلکه با رعایت اصول مهم آن مجموعه به کار بگیریم. بحث نظری معماری غربی با ویتروویوس^۱، معمار آگوستانی^۲ و صاحب کتاب درباره معماری شروع می‌شود. همچنین با ویتروویوس بود که این تحقیق برای فهم نظری طراحی شهری آغاز شد. مهم‌ترین کارهای طراحی شهری مربوط به هنرمندان دوره رنسانس؛ لئون باتیستا آلبرتی^۳، آنتونیو آورلینو^۴ مشهور به فیلاрте^۵، سرلیو^۶ و آندرتا پالادیو^۷ است. کتاب حقیقت ساختن بنا را آلبرتی در دهه ۱۴۳۰ شروع کرد و در سال ۱۴۵۲ به پاپ نیکولوس^۸ پنجم اهدا شد. آلبرتی با این کار مهم، بر معماری به منزله یک رشته آموزشی که به اصول و ساختاری منطقی متکی است، تأکید کرد. او در نوشته‌هایش همچنین به اجزای طراحی شهری (خیابان، جاده و میدان) پرداخت. آنتونیو آورلینو، مشهور به فیلاрте، اولین نویسنده‌ای بود که رساله‌ای درباره معماری به نام کتاب معماری به زبان مدرن نوشت. دانشجویان به این کتاب توجه کردند؛ به‌ویژه به دلیل توصیف شهر

1. Vitruvius
2. Augustan
3. Leone Battista Alberti
4. Antonio Averlino
5. Filarete
6. Serlio
7. Andrea Palladio
8. Pope Nicholas

به‌قطعات بدی تقسیم شده‌اند (۸).

نظریه‌های اولیه سبته، نقطه شروع و اولین جرقه برای تدوین این کتاب بود. او جزئیات مهم پیشرفت‌های طراحی شهری گذشته را طوری مطالعه کرد که توانست خوشه‌چین اصول کیفیت مجموعه‌های قدیم باشد. سبته به ناحق بنیان‌گذار برنامه‌ریزی شهری مدرن معرفی شده است. یک نگاه کلی به کتاب برنامه‌ریزی شهری، بر اساس اصول هنری کاملاً مشخص می‌کند که موضوع کتاب برنامه‌ریزی آن چیزی نیست که امروز در انگلستان تعریف و به کار گرفته می‌شود.

مهم‌ترین نگرانی سبته طراحی و آرایش هنرمندانه خیابان و میدان بود. بنابراین، بهتر بود با نام بنیان‌گذار طراحی شهری معرفی می‌شد. این تحقیق در پی روش سبته، که در ساختمان‌های تاریخی قبلی استفاده می‌شد، به منظور انتشار قواعدی برای مجموعه‌های حوزه شهری انجام می‌شود. اگرچه طراحی‌ها در قلمرو بناهای گذشته پرکار است، این کتاب تاریخ شکل شهر نیست و نباید با کتاب‌های دیگر در این حوزه اشتباه شود. مثال‌های خیابان‌ها و میدان‌هایی که انتخاب شده‌اند نمونه‌هایی هستند که در شهرهای زیبا پذیرفته و در واقع برای گردشگران جذاب و شناخته شده‌اند و مکان‌هایی هستند که ارزش بازدید دارند. در اینجا این بحث وجود دارد که اگر بتوانیم خیابان‌ها و میدان‌های زیبایی که در شهرهای قدیمی ساخته شده‌اند تحلیل کنیم، این

طراحی مد نظر قرار گیرد، واکنش نشان داد. مخالفت او با برنامه‌ریزی ضعیف و تقلید ماشینی محور هوسمان^۲ در پاریس تا حد زیادی بر اساس مطالعات عمیق او در شهرهای قرون وسطایی بود. در مقابل طراحی شهری، مکتب بوزار را نویسندگانی همچون جولین جوده^۳ و کتاب او، به نام عوامل معماری را، معرفی کردند (۱۰). مهم‌ترین عامل این مطالعه مکتب طراحی شهری است که مستقیماً از سیتته و کسانی گرفته شده است که از راه ترجمه آثارش از او تأثیر گرفته‌اند. در انگلستان، ریموند آنوین^۴، که در جنبش باغ شهرها مؤثر بود، جزو اولین کسانی بود که از زیر نفوذ اندیشه سیتته خارج شد. کتاب او، برنامه‌ریزی شهری در عمل کاری سترگ در طراحی دیدگاه‌های برنامه‌ریزی شهری است، که بر برنامه‌ریزی حرفه‌ای در آغاز این قرن تأثیر عمیقی گذاشت (۱۱). در همین زمان، در ایالات متحده، ورنر هگمن^۵ و آلبرت پیئتس^۶، کتاب ویتروویوس آمریکایی، راهنمای هنر طراحی شهری برای معماران را نوشتند. این کتاب کمک مهمی به توسعه طراحی شهری کرد و مطالعه آن همچنان لذت‌بخش است (۱۲).

نویسندگان وابسته به جنبش مدرن در معماری، که عمدتاً با لو کوربوزیه و بیانیه مشهور سیام^۷

پایتخت اسفورزیندا^۱ و شهر بندری -Plousiapo- و مثال‌های ارائه شده نه تنها برای برنامه‌ریزی، طراحی و ساخت شهر، بلکه برای سازماندهی نهادهای شهری نیز بود. «آثار معماری» به وسیله سرلیو برای توضیح جامع و کامل پنج نظم معماری با تصاویر و مثال‌های عالی از تناسبات و موارد استعمال آن‌ها برای همه شناخته شده است.

در هر حال، این پالادیو بود که رساله معماری سلیس و پاکیزه‌ای در قرن شانزدهم به نام چهار کتاب معماری را نوشت. این کتاب در ایتالیا و کشورهای اروپایی دیگر بارها منتشر شد و تأثیر بی‌سابقه‌ای بر معماران پس از خود گذاشت. کتاب شامل اصول عمومی طراحی معماری، اصول کلاسیک، طراحی کاخ‌ها، ویلاها، پل‌ها، بناهای شهری، معابد و کلیساهاست. همانند آلبرتی، یک قرن قبل از او، پالادیو درباره طراحی خیابان و میدان بحث کرده است. در آنجا کمتر به نظریه پردازی پرداخته شده است و بیشتر کتاب درباره ساختمان‌های ساخته شده و مسائل طراحی مربوط به آن‌ها است. نقشه‌های مربوط به کارهای خود پالادیو به دلیل توجه به مسئله اقتصاد، تقارن ساده و تناسبات هماهنگ تأثیرگذار بوده‌اند؛ تأثیری که بارقه‌اش را هنوز در ذهن معماران جوان می‌توان دید (۹).

سیتته علیه پست شمردن سنت کلاسیک، به طوری که در مقیاس وسیع شهر به‌عنوان اصول

2. Hausmann

3. Julien Guadet

4. Raymond Unwin

5. Werner Hegemann

6. Elbert Peets

7. CIAM (کنگره جنبش معماری مدرن)

1. Sforzinda

بر اندیشه سیته استوار می‌کند. ولی شکل‌شناسی وسیع‌تری از میدان‌های عمومی را معرفی کرده است. این دو کتاب با کتاب شهرها و بناها، نوشته استن ایلر راسموسن^۶، که همانند کتاب زوکر بر اساس تحلیل مجموعه‌ای از شهرهای تاریخی بنا شده است، کامل می‌شوند (۱۵).

سه اثر مهم برای درک و مشاهده شهرها در دهه ۱۹۵۰م. و اوایل دهه ۱۹۶۰م. منتشر شد. این سه اثر عبارت اند از: تجربه معماری، نوشته راسموسن، منظر شهری نوشته گوردون کالن^۷ و سیمای شهر نوشته کوین لینچ^۸ (۱۶). نکته مهم راسموسن در کتاب خود تلاش او برای نشان دادن واکنش ما در فضاهای داخلی و خارجی معماری و همچنین روش‌هایی است که ما را به تحسین شکل‌ها، رنگ‌ها و زمینه آن‌ها وادار می‌کند. برعکس، کالن منظرهای متوالی را، که از ویژگی‌های مهم کار سیته است، نشان می‌دهد. به کمک طراحی سریع و پرسپکتیوگونه زیبا، کالن به تشریح جزئیات بسیار دقیق شکل حوزه شهری می‌پردازد؛ به گونه‌ای که ناظر در وضعیت واقعی از درون آن‌ها می‌گذرد. بسیاری از شهرهای بزرگ و کوچک به شکلی حیرت‌آور تابلوگونه‌اند؛ از این نظر با روش‌های مورد استفاده کالن که برای بیان دید متوالی ارائه می‌کند تحلیل پذیرند. همچنین لینچ علاقه‌مند بود که بداند شهر چگونه درک و دیده می‌شود. برای تهیه

اعلام مواضع می‌کردند، به جای توجه به تأکیدات سیته، دیدگاه‌های خود را بیان می‌کردند. یکی از مدافعان مشهور این جنبش، زیگفريد گیديون^۱، نظرات سیته را به‌عنوان مُسکَن رد کرد و به جای آن از انبوه‌سازی مسکن، بزرگ‌راه‌های مهندسی و وسیع و توسعه مراکز شهری، که اکنون به شدت از آن‌ها انتقاد می‌شود، دفاع کرد. احتمالاً بسیار زود است که سبک‌های معمارانه پیشا فرامدرن^۲، که در ابتدای قرن کنونی اجرا شده‌اند، نقد شوند. در این باره زمان و فاصله گرفتن از آن اتفاقات ضروری است، تا آن معماری شفاف و روشن دیده شود. کتاب «فضا، زمان و معماری» گیديون هنوز اثر باارزشی برای دانشجویان معماری و طراحی شهری است؛ به‌ویژه آن قسمت که به برنامه‌ریزی رم توسط پاپ سیکستوس پنجم می‌پردازد^۳ (۱۳).

علاقه‌مندی به طراحی شهری پس از جنگ دوم جهانی ادامه یافت و در نتیجه تعداد زیادی کتاب در دهه ۱۹۵۰م. منتشر شد. کتاب طراحی شهری فردریک گیبرد^۴ هنوز به منزله رساله‌ای استاندارد در طراحی واحدهایی که شهر را شکل می‌دهند، مورد توجه است (۱۴). او برای بسیاری از اندیشه‌هایش خود را مدیون سیته می‌داند؛ به‌ویژه در تحلیل او از میدان شهری. پل زوکر^۵ در کتاب شهر و میدان، همانند گیبرد، اساس کار را

1. Sigfried Giedion
2. PrePost Modern
3. Pope Sixtus V
4. Frederick Gibberd
5. Paul Zucker

6. Steen Eiler Rasmussen
7. Gordon Cullen
8. Kevin Lynch

کند. الکساندر در نظریه طراحی شهری خود تلاش کرد بگوید یک فرایند طراحی اندام‌وار یا طبیعی، که معنای آن وحدت شهر سنتی بود، می‌تواند دوباره ایجاد شود. کار الکساندر درخور تأمل است و آن عبارت است از: بدنه یک نظریه که دانشجویان طراحی شهری باید با آن آشنا شوند. دو اثر دیگر، که بر اندیشه معمارانه تأثیر بسیاری گذاشت، در سال ۱۹۶۶م منتشر شدند. این دو اثر معماری شهر، نوشته آلدوروسی^۴ و پیچیدگی و تضاد در معماری نوشته روبرت ونتوری^۵ نام دارند (۱۹). آلدوروسی برنامه کار هوشمندانه‌ای برای نهضت نوخردگرایی ارائه داد، در حالی که ونتوری با برتری غنای معانی، نسبت به وضوح آن‌ها، از روش‌های تجربی و منعطف در طراحی شهری حمایت کرد. کولین رو^۶ و فرد کوتر^۷، در کتاب شهر کلاژ^۸، که اواسط دهه ۱۹۷۰م منتشر شد، فرایند پیچیده طراحی شهری را با استفاده از زبان استعاره شعری بیان کردند (۲۰). کتاب هشدار است در برابر دیدگاه ناکجا آباد^۹؛ چه برای نخبگان، چه برای عوام. آن‌ها با پیشنهاد دیدگاه‌های تکثرگرای شکل شهر، شهر کلاژ را، که در آن همه ایده‌ها و دیدگاه‌ها حضور دارند، ارائه کردند. در همین زمینه، کریستین نوربرگ

مدارک، او به مناطق مسکونی رفت و به تحلیل نقشه‌های ذهنی که برایش تهیه می‌شد، پرداخت. با این تحلیل‌ها لینچ نظریه قابلیت درک را شکل داد و در نتیجه عناصر ساختار شهری را، که به معرفی نیاز دارند تا در چشم یا ذهن بیننده تصویر بصری قوی ایجاد کنند، معرفی کرد. نظریه‌های لینچ درباره شکل شهر احتمالاً بیشترین خدمت را در زمینه طراحی شهری در این قرن داشته است. کریستوفر الکساندر^۱ از نویسندگان نخبه در زمینه معماری و طراحی شهری است. او در مقاله اولیه‌اش، با نام شهر درخت نیست مفاهیم برنامه‌ریزی رایج برای توزیع سلسله مراتب خدمات و تسهیلات را به‌خوبی نقد کرد (۱۷). او در اثبات نظریه خود، به پیچیدگی و تنوع اجزا در جهان اشاره می‌کند. دو اثر دیگر الکساندر الگوی زبان^۲ و نظریه جدید طراحی شهری^۳ نام دارند. در هر دو اثر الکساندر تلاش می‌کند مسیر طبیعی و اندام‌وار طراحی کردن و ساختمان‌سازی را بیان کند (۱۸). او در ابتدا دوپست و پنجاه و سه الگو، همچون ساختار یک ورودی یا محل یک پنجره را با تشریح و توصیف این الگوها و موارد مشابه دیگر بنا نهاد. طراح می‌توانست با دسته‌بندی این الگوها، از فضای خواب تا فضای ملاقات بیرونی، راه حل‌های جهانی مقبولی، که بخشی از وحدت اندام‌گونه فراگیر را شکل می‌دهد، ارائه

4. Aldo Rossi's
5. Robert Venturi
6. Colin Rowe
7. Fred Coetter
8. Collage
9. utopia

1. Christopher Alexander
2. A Pattern Language
3. A New Theory of Urban Design

شولتز^۱ بر کیفیت‌های ممتاز مکان‌ها و اهمیت نمادها پافشاری کرد (۲۱). نمادگرایی (سمبولیسم)، همانند بسیاری از جنبه‌های محرک و غنی محیطی، یا کاملاً حذف می‌شد یا معمارانی که اصطلاحاً به عصر حماسه^۲ تعلق داشتند و از نحله معماری مدرن بودند، آن را کم اهمیت می‌شمردند. آمس راپوپورت^۳ با اثر اصلی خود، فرم ساختمانی و فرهنگ، و کتاب بعدی‌اش، دیدگاه‌های انسانی شکل شهر، ارتباط نزدیک میان شکل ساختمانی و فرهنگ را به معماران و برنامه‌ریزان نشان داد (۲۲)؛ ایده‌ای که با آن معماری زیستگاه‌های انسانی را با تکیه بر اصول طراحی شهری به منزله سند معماری برای موضوعی که اکنون علوم اجتماعی نامیده می‌شود، اجرا می‌کنند. شکل شهر به وضوح نتیجه فعل و انفعال عواملی چون موقعیت مکانی، شبکه حمل و نقل، ارزش زمین و توپوگرافی است. بحث شکل سکونتگاه‌ها، به منزله بیانیه کالبدی فرهنگ، موضوع اصلی این مطالعه نیست. این موضوع در جای دیگر، مثلاً در معماری مسکونی، شرح داده شده است (۲۳).

موضوع مهم دیگر که در مکتب فرامدرن بنیان نهاده شد، واکنش به اولویت‌های معماری مدرن به نام نوخردگرایی بود. همان‌طور که دیدیم، محرک اصلی آن آلدو روسی است. به عقیده خردگرایان جدید «گونه‌شناسی نوع سوم» بود (۲۴). خردگرایان جدید به شهرنشینی، که واکنشی در برابر اندیشه

ضد تاریخی جنبش مدرن بود و در منشور آتن گنجانده شده است، توجه کردند. معمارانی همچون لئون^۴ و رُب کریر^۵ نیز به شهر از منظر گونه‌شناسی ترکیبیات آن توجه کردند. لئون کریر می‌گوید: «تاریخ فرهنگ معماری و شهرسازی در واقع تاریخ گونه‌هاست؛ گونه‌های سکونت، گونه‌های فضاها، خصوصاً عمومی، گونه‌های ساختمانی و گونه‌های ساخت و ساز. تصور عموم از معماری تاریخی که اساساً به بناهای یادمانی توجه می‌کند بافت پیچیده‌ای از شهر است با ساختمان‌هایی با نام‌های مختلف، که گوشت شهر و فضاها را عمومی که پوست آن را تشکیل می‌دهند (۲۵).

توجه اولیه نهضت شهرنشینی برای نوخردگرایان طراحی در قلمرو شهری است. لئون کریر می‌گوید: در پروژه‌های جدید، شکل فضاها عمومی اولین نقطه توجه ماست. فضاها عمومی، به منزله فضایی محدود، وحدت بخش و منطقی در نظر گرفته می‌شود (۲۶). برنامه‌ریزان حرفه‌ای، همچون سبته، که بیشتر دنباله‌روی مردم‌اند، در پای خدایان مصنوعی معماری زانو نمی‌زنند و آن‌ها را پرستش نمی‌کنند. تمام این موارد همانند مدهای قدیمی اند که احساس ناخودآگاه آنان را برمی‌انگیزاند. تنش بین دو جناح خردگرایان و تجربی دوره فرامدرن با بحث درباره «بازسازی - واسازی، عقیده من بهتر از دیگران است» آغاز

4. Leon Krier

5. Rob Krier

1. Christian Norberg Schulz

2. heroic age

3. Amos Rapoport

چیز می‌شود، و اسازی کند. دریدا امیدوار است بتواند نشان دهد که به‌کارگیری روش‌های عقلی و خردگرا نمی‌تواند مفید باشند (۲۹). جفری برادبنت^۵، در پیدایش کانسپت در طراحی فضای شهری، برنامه‌ای جامع از شرکت‌کننده‌های اصلی در حوزه طراحی شهری ارائه داد (۳۰). شرح اساسی و سودمند کتاب‌شناسی به‌طور مشروح با بحث فلسفی فرامردن شروع، با متقدمان کامل و در فصل‌های بعد، با توجه به تناسب و اهمیت آن‌ها معرفی می‌شوند. در حال حاضر، آخرین کلام به عهده برادبنت گذاشته می‌شود که کوشید تا ونتوری، دریدا و نهضت خردگرایی را به هم ربط دهد:

ونتوری دوست داشت دیوارهای بیرونی توپر و خوش‌ترکیب باشند، یعنی همانند محافظه‌ای کامل که فضای امنی برای درون خود ایجاد کند با روزنه‌هایی شفاف همانند پنجره. او نمی‌توانست در مقابل ایده جنبش نوین جریان فضایی، که تداخل فضای داخلی و خارجی را با دیوارهای شیشه‌ای مجاز می‌شمرد و همانندی هر دو فضا را قائل بود، تاب بیاورد. درون و بیرون متفاوت است و باید این‌گونه باشد. نظر دریدا در باره واژه‌ها نیز دقیقاً همین است. او می‌گوید واژه‌ها در زبانی که با آن سخن می‌گوییم به‌طور شفاف وجود دارند. به همین دلیل است که دریدا اولویت را به نوشتن می‌دهد.

برادبنت ادامه می‌دهد تا بگوید که دریدا
خاطر نشان می‌سازد:

شد؛ به طوری که پیتر آیزنمن^۱ و لئون کریر معماری و شهرسازی را در اصطلاح «امروزی» و «سنتی» محدود کردند (۲۷). چماق خردگرایی را الکساندر زونیس^۲ و لیانه لفیور^۳ برداشتند که معماری کلاسیک را به منزله یک مدل انتخاب کردند و به نظم شاعرانه معماری توجه ماهرانه‌ای کردند (۲۸). خواندن دوباره قوانین طراحی کلاسیک بر تحلیل، تجزیه و ترکیب تأکید می‌کند و بازگشتی دوباره به شفافیت را، پس از مقدار زیادی بوالهوسی شهری یا مدهای معماری در دهه ۱۹۸۰م، موجب شده است. زونیس و لفیور مدافع بازگشت به سبک‌های درخشان گذشته نیستند، دستانی مرده برای کپی‌کاری پیام کار آن‌ها نیست. ولی سخن آنان یادآوری به‌موقع فرایند تفکری است نظام‌مند که در گذشته ساختمان‌هایی زیبا به وجود آورده است. و اسازانی که مقالات ژاک دریدا^۴ را خوانده بودند راهی را طی کردند که هدف آن ساختارزدایی زیبایی بود. دریدا تلاش کرد فارغ از فشارهای داخلی تفکری که قرن‌ها داشته‌اند، بر اساس نوشته‌هایش مراحل اندیشه را کنار بگذارد. او در نقد ادبی و فیلسوفانه‌اش سعی کرده این اعتقاد را که مباحث عقلانی و منطقی کلید اصلی است و باعث وضوح همه

1. Peter Eisenman

2. Alexander Tzonis

3. Liane Lefavre

4. Jacques Derrida

5. Geoffery Broadbent

زمینه‌گرایی، و توسعه پایدار بوده‌اند. با رشد آگاهی اهمیت طراحی شهری در میان حرفه‌های مرتبط با توسعه، کیفیت محیط زیستی هدف مهم برنامه‌ریزی شهری شده است؛ کیفیتی که بلافاصله مورد قضاوت بهره‌بردار قرار می‌گیرد. در نتیجه مشارکت به‌عنوان یکی از اجزای کلیدی توسعه شهر خوب اندیشیده شده است، که هم مورد پذیرش قرار گرفته و هم آن را حق شهروندی خود می‌دانند. انگیزه این حرکت، سیاست فرایند برنامه‌ریزی و طراحی به وسیله کتاب‌هایی است که در دهه ۱۹۶۰ تولید شده و منتقد فرایند توسعه بوده‌اند. کتاب‌های مهمی مانند کتاب جیکوبز "زندگی و مرگ شهرهای مهم امریکا" چاپ ۱۹۶۵ و سری مقالات گنز^۲ در نشریه مردم و طرح‌ها در ۱۹۶۸، تا حد زیادی در تغییر رویکردهای معماران و برنامه‌ریزان تأثیر داشته‌اند. کتاب "پس از برنامه‌ریزان" گودمن چاپ ۱۹۷۲، با پیشنهادهایی برای "معماری چریکی" و "محیط زیست‌های افسرده طوری است که جامعه، همانند یک بچه منتظر است که ببیند چه چیزی می‌خواهد اتفاق بیفتد"، بعد مثبت معمارانه‌ای به نقد فرایند رسمی توسعه شهر می‌دهد (۳۳).

دستیابی به سطحی عالی از شرایط زیست محیطی هم اکنون معادل "زمینه‌گرایی" یا طراحی توسعه است، که متناسب مفهوم محلی دفاع از فرهنگ و محیط زیست می‌باشد. همان گونه که تیبالز^۳ در "مردم شهرهای دلپذیری می‌سازند"، در سال

امکان ندارد تقدم درون به بیرون را تصور کرد. فقط فضای بیرون است که درون را مشخص می‌کند. بنابراین دریدا، اگرچه در مکتب خردگرایی شوک ایجاد کرد، در عمل مجوز بیشتری به تجربه‌گرایی و نتوری داد (۳۱).

بنابراین آیا خردگرایی با کشتن از روی ترحم سر و کار دارد؟ در عین حال که این نویسنده اولویت و برتری جهات خارج را می‌پذیرد - که این خلاف نظر پیروان و شاگردان سینه است - ناخردانه به روند خردگرایانه‌ای متوسل شده است که به موجب آن عقاید در جهان مملو از حقایق تجربی محک زده می‌شوند؛ به این صورت که ایده یا کانسپت در بدو امر و در پایان آن آزمون مطرح می‌شود. ایده‌ها از نظریه‌ها به دست می‌آیند؛ حتی اگر به دریدا تعلق داشته باشد. موضوع کنونی همانند نوخردگرایی به سنت سینه و بیانیه‌های پس از او، وفادار است. در اینجا گاسلینگ^۱ در تعاریف طراحی شهری تلاش می‌کند تا کشف کند که آیا واقعاً مسیری از گونه‌شناسی نوع سوم به سوی مسیرهای جدید وجود ندارد (۳۲). نوخردگرایان تبلیغ می‌کنند که در برنامه‌های طراحی شهری بر عناصر اصلی و عمومی، که در شهرها دیده می‌شود، تأکید کنند.

به نظر می‌رسد سه موضوع بهم پیوسته برای شکل دادن به بحث "شهرگرایی" یا طراحی شهری در خلال دهه گذشته قرن بیستم: مشارکت،

2. Herbert Gans

3. Tibbalds

1. David Gosling

۱۹۹۲ نوشت: "مکان‌ها نیازمند عرضه تنوع به بهره‌برداران می‌باشند. آنها احتیاج دارند تا منحصر به فرد و متفاوت از جاهای دیگری باشند که این امر ریشه در شرایط تاریخی، موقعیت جغرافیایی، کالبدی یا زمینه فرهنگی خاصی دارد" (۳۴). زمینه به‌عنوان مولد محیط‌زیست برتر در قلمرو عمومی، ریشه‌هایش را در "منطقه‌گرایی انتقادی" دریافت می‌کند. بر اساس نظر فرامپتون، که آن نیز منطبق بر توسعه مفهومی است، الکساندر زونیس^۱ و لیان لیبور^۲ اولین بار در ۱۹۸۱ از "منطقه‌گرایی انتقادی" نام بردند (۳۵). اولین گردهمایی بین‌المللی با این عنوان، در سال ۱۹۸۹ در دانشگاه پومونا^۳ برگزار و نتایج آن پس از سال ۱۹۹۱ منتشر شد. نظر به گفته‌های امورگیس^۴ که ویراستاری مجموعه را به عهده داشت: "تنش‌های پس از استفاده از کلمه منطقه‌گرایی این بود که بیان کند زمینه اجتماعی و طبیعی، عوامل اصلی در شکل‌دهی و ارزش‌گذاری زندگی و تمدن است (۳۶).

کتاب شامل ده فصل می‌باشد. فصل اول روش طراحی شهری، قواعد برنامه‌ها و مطالعه اساسی برای بیان نظم را ارائه می‌دهد و این سؤال را طرح می‌کند که: ریشه ایده‌های طراحی کجاست؟ ادوارد بونو^۵ و برایان لاوسون^۶ بر اندیشه‌های

خلاق، تاکید کرده‌اند. (۳۷) برنامه طراحی شهری یا نیازهای اقتصادی و اجتماعی جامعه، به منزله مولد یا پایه فعالیت‌های ساختمان‌های شهر نشان داده شده است. شکل شهر، بیان کالبدی فرهنگ تعریف شده مستقیماً به رضایت استفاده‌کنندگان و در نهایت به مشارکت عمومی در فرایند طراحی مرتبط است. فصل دوم به بررسی قوانین ترکیب در معماری، به منظور تصمیم‌گیری برای اینکه چگونه و با چه روشی می‌توان در مقیاس وسیع طراحی شهری آن‌ها را به کار گرفت، می‌پردازد. ترکیب در مقیاس طراحی شهری، مانند آن چیزی است که در ادبیات و موسیقی استفاده می‌شود. برای مثال ترکیب موسیقی، شروع، پایان، زمینه، حرکت، تار، نت؛ و یک داستان، شروع، پایان، درون‌نمایه، فصول و کلمات را در خود جای داده است. این فصل به بررسی قواعد و هماهنگی قسمت‌های مختلف طراحی شهری می‌پردازد. فصل‌های سه تا نه، اصل کتاب را شکل داده است. فصل سوم به بررسی راه‌هایی که ساختمان‌ها می‌توانند جانمایی شوند می‌پردازد، چه در میان فضاها و چه اینکه فضایی را شکل دهند. و به منزله ایده‌ای برای عموم گونه‌های ساختمانی بسط داده شود. فصل چهارم درباره طراحی میدان و میدانچه بحث می‌کند. این بحث با نقش و عملکرد میدان در محیط زیست شروع می‌شود و با تحلیل شکل آن و همچنین مثال‌های گوناگون ادامه می‌یابد. فصل پنجم به بررسی طراحی خیابان، عامل مهم

1. Alexander Tzonis

2. Liane Lefavre

3. Pomona

4. Amourgis

5. Edward de Bono

6. Bryan Lawson

به اثبات این نکته می‌پردازد که چرا در قرن بیستم به سختی می‌توان به طراحی و توسعه خیابان‌ها و میدان‌های دلپذیری با کیفیت واقعی دست یافت. این فصل با مرور مباحث فصل‌های گذشته می‌خواهد تا هم از اشتباهات گذشته و هم از پیشرفت‌های بزرگ تولیدات اخیر درس بگیریم.

پی‌نوشت

- 1 Sitte, Camillo. Der Stadte-Bau, Verlag Von Carl Graeser and Co. Wien, 1889
  - 2 Serlio, Sebastiano. The Five Books of Architecture, an unabridged reprint of the English edition of 1611, Book 4, Folio 3, Dover Publications, New York, 1982
  - 3 Eversley, David. The Planner in Society, Faber & Faber, London, 1973
  - 4 Davidoff, Paul. Working towards redistributive justice. In Journal of the American Institute of Planners, Vol 41, No 5, September 1975, pp.317-318
  - 5 Gosling, D. and Maitland, B. Concepts of Urban Design, Academy Editions, London, 1984, p.7
  - 6 Department for Transport, Local Government and the Regions, Planning Green Paper, Planning: Delivering a Fundamental Change, DTLR, London, 2002.
  - 7 HRH, The Prince of Wales. A Vision of Britain, Doubleday, London. 1989
  - 8 Collins, G.R. and Collins, C.C. Camillo Sitte: The Birth of Modern City Planning, Rizzoli, New York, 1986, p.138
  - 9 Wiebenson, Dora. Architectural Theory and Practice from Alberti to Ledoux, University of Chicago Press, Chicago, 1982
- The following are the English translations used

دیگر طراحی شهری می‌پردازد و با همان ساختار فصل چهارم نقش و عملکرد خیابان در محیط زیست را بیان و در نهایت با استفاده از مثال‌هایی شکل‌های مختلف آن را تحلیل می‌کند. فصل شش به‌طور مشخص به بررسی نقش آب در طراحی فضاهای عمومی می‌پردازد؛ در باره شکل و عملکرد رودخانه، کانال و ساحل با عنایت خاص به فضاهای شکل‌گرفته در طول لبه؛ جاهایی که با آب در تماس می‌باشند.

فصل هفت به معرفی اصول توسعه پایدار می‌پردازد که بر طراحی خیابان و میدان تأثیر می‌گذارند. بخش دوم این فصل بر وسائیل حمل‌ونقل عمومی در خیابان و میدان متمرکز و توجه ویژه‌ای بر مجموعه معماری برای تراموا و مترو دارد. فصل هشت به تحلیل بصری به‌عنوان روشی برای فهمیدن نقش خیابان و میدان در محله‌های شهری می‌پردازد. شروع این فصل با خلاصه‌ای از اصول تحلیل بصری، و در ادامه با مطالعه تاویرا، شهری کوچک در آلگرو، پرتغال؛ با راه‌هایی که چگونه شیوه‌های تحلیل بصری می‌تواند فرایند طراحی شهری را برای درک بهتر طراحی خیابان‌ها و میدان‌ها شکل دهد. فصل نه مشتمل بر پنج مطالعه موردی است، که در مجموع ایده‌های اصلی فصل‌های پیشین را، به ویژه طراحی قلمرو عمومی، و به‌طور خاص، خیابان‌ها و میدان‌ها را گرد هم می‌آورد.

فصل ده، فصل کوتاه نتیجه‌گیری، (سخن آخر)

- in this text: Vitruvius. *The Ten Books of Architecture*, Dover Publications, New York, 1960
- Alberti, Leone Battista. *Ten Books on Architecture* (trns Cosimo Bartoli (into Italian) and James Leoni (into English) Tiranti, London, 1955
- Filarete (Antonio di Peiro Averlino). *Treatise on Architecture* (trns J.R. Spencer) Yale University Press, NewHaven, 1965
- Serio, Sebastiano. *The Five Books of Architecture* (an unabridged reprint of the English edn of 1611), Dover Publications, New York, 1982
- Palladio, Andrea. *The Four Books of Architecture*, Dover Publications, New York, 1965
- 10 Guadet, J. *Elements et Théorie De L'Architecture*, Vols I to IV, 16th edn, Librairie de Ia Construction Moderne, 1929 and 1930
  - 11 Unwin, Raymond. *Town Planning in Practice*, Benjamin Blom Inc. New York, 1971 (first published 1909)
  - 12 Hegemann, Werner and Peets, Elbert, *The American Vitruvius, An Architect's Handbook of Civic Art*, Benjamin Blom, New York, 1922
  - 13 Giedion, Sigfried. *Space, Time and Architecture*, Harvard University Press, Cambridge. Mass., 3rd edn, 1956
  - 14 Gibberd, Frederick. *Town Design*, Architectural Press, London, 2nd edn, 1955
  - 15 Rasmussen, S.E. *Towns and Buildings*, Liverpool University Press, Liverpool, 1951
  - 16 Rasmussen, S.E. *Experiencing Architecture*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1959
  - Lynch, Kevin. *The Image of the City*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1960
  - Cullen, Gordon. *The Concise Townscape*, Architectural Press, London, 1986 (first published 1961)
  - 17 Alexander, Christopher. *A city is not a tree*. In *Architectural Forum*, New York, April 1965, pp.58–62 and May 1965, pp.58–61
  - 18 Alexander, C., et al. *A Pattern Language*. Oxford University Press, Oxford, 1977
  - Alexander, C., et al. *A New Theory of Urban Design*, Oxford University Press, Oxford, 1987
  - 19 Rossi, A. *L'Architettura della cilta* (ed. Macsilio), Padua, 1966
  - Venturi, R. *Complexity and Contradiction in Architecture*, Museum of Modern Art, New York, 1966
  - 20 Rowe, C. and Koefler, F. *Collage City*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1978
  - 21 Norberg-Schulz, Christian. *Existence, Space and Architecture*, Studio Vista, London, 1971, and *Genius Loci, Towards a Phenomenology of Architecture*, Rizzoli, New York, 1980
  - 22 Rapoport, A. *House Form and Culture*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1962, and *Human Aspects of Urban Form*, Pergamon Press, Oxford, 1977
  - 23 Moughtin, J.C. *Hausa Architecture*, Ethnographica, London, 1985
  - 24 Vidler, A. *The third typology*. In *Rational Architecture*, Archives d'Architecture Moderne, Bruxelles, 1978
  - 25 Krier, L. *The reconstruction of the city*. In *Rational Architecture*, Archives d'Architecture Moderne, Bruxelles, 1978, p.41
  - 26 *Ibid*, p.42
  - 27 Eisenman, P. and Krier, L. *Reconstruction deconstruction, my ideology is better than yours*. In *Architectural Design*, vol 59, No 9–10, 1989 pp.7–18
  - 28 Tzonis, A. and Lefavre, L. *Classical Architecture, The Poetics of Order*, MIT Press, Cambridge, Mass., 1986
  - 29 Derrida, J. *Of Grammatologie* (trns G.C. Spivak) Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1976; *L'écriture et la Difference* (trns A. Bass) Chicago University Press, Chicago, 1978;

- Speech and Phenomena, Northwestern University Press, Evanston, 1973 and Derrida and Deconstruction (ed. H.J. Silverman) Routledge, London, 1989
- 30 Broadbent, G. Emerging Concepts in Urban Space Design, Van Nostrand Reinhold, London, 1990
- 31 Ibid, p.320
- 32 Gosling, D. Definitions of urban design. In Architectural Design, Urbanism (ed. David Gosling) Vol 54, No 1/2, 1984, pp.16–25
- 33 Jacobs, J. The Death and Life of Great American Cities, Penguin, Harmondsworth, 1965. Gans, H. People and Plans, Basic Books, New York, 1968. Goodman, R. After the Planners, Penguin, Harmondsworth, 1972
- 34 Tibbalds, F. Making People-friendly Towns, Longman, Harlow, 1992
- 35 Tzonis, A. and Lefaivre, L. Critical regionalism. In Critical Regionalism: The Pomona Meeting Proceedings (ed. A. Amourgis) California State Polytechnic University, California, 1991
- 36 Amourgis. S. 'Introduction', in Critical Regionalism, ibid
- 37 de Bono, E. Lateral Thinking, Penguin Books. Harmondsworth, 1977, and Lawson, B. How Designers Think, Architectural Press, London, 1980